

Uppslagsbok över symtoms orsaker

Ian A D Bouchier, Harold Ellis, Peter R Fleming. **French's index of differential diagnosis.** 13 ed. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1997, Pris £ 40. ISBN 0-7506-1434-X.

Recensent: distriktsläkare Anders Överby, läkarstationen, Koppom.

Det är ofta jag under motagningsarbetet letar efter uppgifter i någon artikel eller bok. Det gäller då vanligen differentialdiagnostik, utredningsgång eller behandling. För det mesta är det ont om tid, det skall gå fort att få fram en uppgift. En bok av typen »French's index of differential diagnosis» kan då var till god hjälp.

Boken kom ut första gången 1912, nu föreligger den trettonde upplagan. Dr French deltog i första världskriget och blev senare läkare vid hovet hos kung George V. Efter French's död 1951 har andra engelska läkare tagit över ansvaret för boken.

Bra utformning

Bokens utformning är tilltalande. I bokstavsordning avhandlas på drygt 800 sidor ett vitt spektrum av sjukdomar. Texten är späckad med uppgifter, vilket sannolikt är orsaken till att bokstäverna är rätt små (modell psalmbok). Jag har testat några sjukdomstillstånd som jag under pågående mottagning brukar ta fram uppgifter om.

Perifer neuropati är en vanlig sjukdom bland allmänläkarens patienter. I boken finns en bra tabell över vilka orsaker till sjukdomen man skall tänka på, men författaren borde nog direkt ha pekat på B₁₂-brist och alkoholism och inte bara skrivit bristsjukdomar respektive toxiska orsaker. Det är utmärkt att spinal stenosis uppmärksammas som en av orsakerna i avsnittet om ryggsmärta, den sjukdomen missas inte så sällan både av allmänläkare och specialister. Patienterna har ofta svår ryggsmärta och kan ha symtom som vid claudicatio intermittens men perifer cirkulation är normal.

Ingenting om behandling

Urticaria är ett annat tillstånd som kan föranleda många överväganden. I boken

listas en mängd orsaker, t ex tyreotoxikos, kollagenos, lymfom m m. Liksom på andra ställen i boken står det ingenting om behandlingen, det skulle helt enkelt inte rymmas inom bokens målsättning: att vara ett stöd vid differentialdiagnostik.

Om en patient har feber av okänd orsak är det praktiskt att tillämpa en schematisk utredningsgång. Här ger French's bok många goda uppslag, även den i England ovanliga tularemin finns med.

Skönhetsfläckar

Jag hajade till när jag fann att det under rubriken yrsel inte står någonting om perifer neuropati som orsak till yrsel. Enligt min erfarenhet är detta en mycket vanlig orsak till att äldre personer är ostadiga. Där emot står det en del om akustikusneurinom och »subclavian steal syndrome». Detta är dock bara skönhetsfläckar, det är ingen tvekan om att detta är en matnyttig bok. I boken finns flera bilder på nakna människor utan övertäckta ögon. Detta anser jag vara mycket oetiskt.

Spänner över många specialiteter

När man slår upp diarré förtecknas förutom de klassiska orsakerna infektion, inflammatoriska tarmsjukdomar, malabsorption och tyreotoxikos även ventrikelsektion, alkoholism och nedsatt cirkulation i tarmen m m. Drygt 40 olika tillstånd kan (men bör inte alltid!) övervägas. Det är enkelt att snabbt sätta fantasin i rörelse och fundera över både vanliga och ovanliga sjukdomar. Givetvis skall även allmänläkare ibland leta efter det som är sällsynt.

Vad orsakar dubbelseende på bara ett öga? Svar: grå starr eller oregelbunden hornhinna efter inflammation/skada. En depression kan orsakas av en lång rad faktorer såsom hypotyreos, subduralhematom och betablockerare. Den som använder boken fortlöpande under mottagningsarbetet får många diagnostiska förslag. Roligt! Andra utmärkta avsnitt är dermatomen i benen (ischias), orsaker till hematuri, vita fingrar och svullnad i poplitealområdet.

Boken spänner över många specialiteter. För att kunna an-

vända den (och sovra i diagnosförslagen) krävs nog en hel del egen erfarenhet och en viss fingertoppskänsla, annars kan man lätt bli villrådig och få svårt att fatta beslut.

Sjukdomar och symtom är uppställda i bokstavsordning men dessutom finns det ett alfabetiskt register i slutet, eftersom en sjukdom kan ha flera namn: i textdelen beskrivs urticaria under w (weals) men i det alfabetiska registret finns ordet urticaria med.

Många goda uppslag

Sammanfattningsvis är detta en bra bok, som snabbt kan ge många goda uppslag till differentialdiagnoser och utredningar. Den är utmärkt att använda i det dagliga mottagningsarbetet. •

Psykoanalytisk relationsteori

Stanley Ruszczynski, red. **Psykoterapi med par. Ett psykoanalytiskt perspektiv.** 283 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1996. Pris ca 375 kr. ISBN 91-27-04241-3.

Recensent: med dr Göran Ahlin, leg psykoterapeut, föreståndare för institutet för psykoterapeutisk psykiatri, Långbro, Stockholms läns landsting.

Denna antologi har författats av sju terapeuter vid Tavistock Marital Studies Institute, TMSI, som är lierat med Tavistock Institute of Medical Psychology och med Tavistock Clinic. Alla författarna har under lång tid samarbetat i familjerådgivningsverksamheten vid TMSI.

I elva välskrivna kapitel beskrivs verksamheten vid TMSI samt parterapiarbetets villkor, möjligheter och begränsningar sedda med psykoanalytisk infallsvinkel.

Tavistock Clinic, som är en av världens bäst kända behandlings-, forsknings- och utbildningsinstitutioner för olika former av psykoanalytisk psykoterapi, tillkom 1920. I bokens första avdelning skisseras dess utvecklingshistoria. Den är ganska okänd i Sverige utanför specialisternas krets, dvs familjerådgivningsbyråerna, och

erbjuder intressant läsning inte minst därför.

Koncentration på paret

På TMSI, liksom vid Stockholms stads familjerådgivningsbyrå, har familjerådgivningen i stor utsträckning koncentrerat sitt arbete på paret och mindre på deras barn eller på flera generationer av (den utvidgade) familjen, vilket man gjort i (annan) familjeterapi. Gemensamt för båda ländernas familjerådgivning har också varit att man från början baserat sin metodik och teori på psykoanalytiska teorier, i London främst engelsk objektrelationsteori (D Fairbairn, W R Bion, M Klein och D W Winnicott). Båda organisationerna har också genomfört metodutvecklingar som förblivit omotiverat underskattade och bedrivit högklassigt behandlingsarbete, som dokumenterats på tok för litet. Därför är denna bok om parterapi från TMSI mycket välkommen, och den bjuder på kunskapsrik läsning.

Föreläsningar i fyra avsnitt

Bokens andra huvuddel innehåller fyra kapitel om hur »personkemin» mellan makar inverkar på djupet, i omedveten inbördes kommunikation och i partnerval. Viktiga avsnitt diskuterar hur nära relationer utvecklas och vidmakthålls genom en central mekanism av inbördes »härbargering» (eng »containing», termen använd både av W R Bion och av C G Jung).

I bokens tredje del diskuteras förhållandet mellan individualitet och parförhållande, hur parrelationen kan bli grund för personlig växt och mognad men också hur konflikter och svek kan hota individuell identitet och integritet.

I de två sista kapitlen, som bildar den fjärde delen av boken, berörs det terapeutiska förhållningssättet. Vart och ett av de fyra huvudavsnitten inleds föredömligt av en sammanfattning skriven av bokens redaktör. Boken avslutas med sakregister och en referenslista som upptar 145 titlar.

Det skall sägas att boken kräver förkunskaper i psykodynamisk teori hos sina läsare. Underlaget till bokens kapitel har, med ett undantag, utgjort föreläsningar i olika utbildningar som TMSI drivit. För utövande psykoterapeuter, psykologer och socionomer och för andra terapeuter inom psykiatrisk eller social vård

torde den vara väl tillgänglig, liksom inom psykoterapiutbildningar av skilda slag, främst, men inte endast, i utbildningar i familjeterapi och parterapi.

Psykoanalytiskt perspektiv

Den svenska upplagan har fått undertiteln »ett psykoanalytiskt perspektiv», vilket är högst rättvisande. På bästa sätt tillämpar dess olika författare centrala, huvudsakligen brittiska, psykoanalytiska grundbegrepp och fördjupar och vidareutvecklar deras innehåll. Det som eljest många gånger anges som psykoanalysens teoretiska begränsning, att i alltför exklusiv grad stanna inför den individuella psykiska inre världen och på så vis utgöra en »en-persons psykologi», vidgas här, genom perspektivförskjutningen från individen till den gemensamma relationen, till att bli en psykoanalytisk relationsteori, vilket är synnerligen värdefullt. Den borde vara anbefalld läsning i utbildningar i individual-psykoterapi så som den fördjupar teoretiska kunskaper om samspelet i nära relationer och mellan terapeut och klient i psykodynamisk terapi. Boken ger också värdefulla synpunkter på att arbeta med två samverkande terapeuter, i co-terapiformat, något som kan ha sitt särskilda värde i familjeterapi och gruppterapi. Dessutom innehåller flera av bokens kapitel integrerade bidrag från jungiansk analytisk teori, vilket för anmeldaren, och sannolikt också för andra svenska kolleger, är berikande.

Försedd med skygglappar

Inom den ram som författarna satt för boken väcker den inte särskilt starka invändningar. Det är inte vad den innehåller som ger upphov till kritik snarare vad som saknas i den – och som rimligen borde finnas där. Boken är, trots sin titel, knappast informativ om hur det konkreta behandlingsarbetet med hjälpsökande par egentligen går till. Den har många och goda kliniska vinjetter, men de illustrerar mera parens psyko-logiska problematik – på i sig förtjänstfullt sätt – än behandlingsprocessernas innehåll och förlopp.

På bokens minuskonto måste också föras att den är snävt begränsad till paret och ser inte till familjen som helhet. Hela den oerhörda utvecklingen inom europeisk och amerikansk familjeterapi av olika schatteringar de senaste trettio

NYA BÖCKER

åren har synbarligen inte gjort några påtagliga intryck på bokens innehåll. Inte ens något av allt det som utvecklats inom själva Tavistock Clinic eller inom Institute of Family Therapy i London återges. Inte heller tas något från gruppterapi med, hur relevant det än vore för förståelsen av familjegruppens psykologi.

Boken känns på så sätt smal och försedd med skygglappar. Detta fenomen är emellertid plågsamt välbekant: att olika psykoanalytiska skolbildningar kan, trots excellent kvalitet inom sitt eget inmutade teoretiska område, ha långt gående oförmåga (och ovilja?) att »titta över muren» till angränsande skolor även om dessa sakligt sett kan ha väl så stor tillämpbarhet på den psykosociala verklighet det är fråga om. Denna inkompatibilitet kanske inte skall läggas dessa sju författare till last utan mer förskyllas den allmänna professionella utvecklingen inom psykoanalytiken i stort. Hur som helst vore en större teoretisk och begreppsmässig vidsyn angelägen och efterlängtd!

Läsvärd trots brist på vidsyn

För den som söker en god översikt över familjeterapiens utveckling för att vidga perspektivet från par till familjen som helhet finns mycken litteratur att välja bland. Ett utmärkt exempel, som kan rekommenderas, är Björn Wrangsjös avhandling: »Family theory and concepts for clinical use in child and adolescent psychiatry» (Karolinska institutet, 1993). Med dessa tillägg och invändningar framstår likafullt »Psykoanalytiskt perspektiv» för anmeldaren som en i sig läsvärd och innehållsrik bok. •

par. Ett psykoanalytiskt perspektiv» för anmeldaren som en i sig läsvärd och innehållsrik bok. •

Medicinshistoria i små och stora perspektiv

Göran Lundh, red. **Nordisk medicinshistorisk årsbok 1996**. 201 sidor. Stockholm: Medicinshistoriska Museet, 1997. Pris ca 120 kr. ISBN 91-8615622-5.

Recensent: docent Johan Frostegård, reumatiska kliniken, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

Efter ett par rätt så pratsamma rapporter om begivenheter på (och vid sidan av) kongresser i medicinshistoria i Spanien och Frankrike får man läsa en spännande skildring av Ars bene moriendi – konsten att dö – av Hans Moell. Som författaren påpekar är väl detta en i hög grad bortglömd konst: döden och döendet är föga närvarande i vardagslivet för många människor utanför sjukvården. Ur ett kristet medeltida perspektiv skildras en döende människas frestelser och djävulens försök att vinna över denne till sina domäner. Speciellt intressant är det värde man tillmätte även livets sista stunder, i form av möjlighet till insikt och klarhet, vilket man väl ofta glömmat bort idag.

»Dödsängeln» i Malmö

Sten Ruderheims skildring av mordet vid Malmö Östra Sjukhus 1978/79 är av stort intresse. En 19-årig beredskapsarbetare gav de sjuka åldringarna desinfektionsmedel och rengöringsmedel och dödade ett flertal under loppet av några månader, sammanlagt erkände han 27 mord och 15 mordförsök, och fälldes för 11 mord och 16 mordförsök. Om morgnarna när han kom till avdelningen såg han efter om där fanns någon patient som var så dålig att han eller hon inte borde få leva längre; om så var fallet och tillfälle erbjöds »hjälpes» dessa ofta senildementa patienter att dö (under svåra plågor). Det förefaller ibland ha skett genom ett slags förmo-

dat samtycke, eller åtminstone i en känsla av att han hade rätt att sätta sig över andra människors liv och död: ynglingen visade få tecken på ånger.

Den medicinska paradoxen

Ett annat läsvärd bidrag är Carl-Magnus Stolt om en medicinsk paradox, nämligen att missnöje bland patienterna förefaller öka trots medicinska framsteg. I en historisk tillbakablick diskuteras läkekonsstens fader Hippokrates och läkarvetenskapens dito Alkmaion, och Stolt framhåller att en framgångsrik läkarverksamhet kräver inslag av både vetenskap och konst – i dag hör man sällan hälsoekonomer och landstingspolitiker eller för den delen läkarnas egna företrädare tala om läkekons! Detta är mycket märkligt, eftersom placeboeffekten ofta är så påtaglig »Doktorn är bästa medicinen», som det har sagts. En delförklaring till den medicinska paradoxen kan vara läkekonsstens tillbakapressade status. Om nya dyra mediciner med signifikant men mycket beskedlig effekt, dokumenterad i gigantiska studier, kombineras med minskande placeboeffekt till följd av tidsbrist och alltmer ovanifrån styrda läkare kanske resultatet blir en försämring, som kan vara svår att utvärdera. Varför läser man sällan om placeboeffekten hos hälsoekonomer? Kanske antikens läkare var bättre än vi för vissa patienter och sjukdomstillstånd.

Medicinshistoria som undervisningsämne

Heinz-Peter Schmiedebach från Greifswald ger en form av programförklaring för det medicinshistoriska ämnet och menar att det bör vara integrerat i den medicinska fakulteten; på det viset kan man få en mer naturlig koppling till läkarstudenterna och professionen.

I ett långt kapitel beskrivs den märkliga brödraskaran Petren, namnet välkänt för anatomistudenter och kanske förknippat med en viss typ av tentamläsning, där fakta och det deskriptiva har ett oöverbörnligenligt övertag över analys och eftertanke – vilket väl strängt taget inte var den gode Petrens fel. Man får roliga inblickar i sekelskiftets läkarkretsar och medicinska frågor, men ibland tar karaktären av familjealbum över väl mycket.

Soverskan på Oknö

Bland övriga inslag kan nämnas en beskrivning av den